

5. Модернизм: анализ и критика основных направлений / под ред. В.В. Ванслова и Ю.Д. Колпинского. – М.: Искусство, 1969. – 243с.
6. Энциклопедия экспрессионизма: живопись и графика. Скульптура. Архитектура. Литература. Драматургия. Театр. Кино. Музыка: пер. с фр. / Л. Ришар; науч. ред. и авт. послесл. В.М. Толмачев. – М.: Республика, 2003. – 432с.:ил.
7. Ільницький О. Український футуризм (1914 – 1930) / О. Ільницький; пер. з англ. Р. Тхорук. – Львів: Літопис, 2003. – 456с.
8. Литературные манифесты от символизма до наших дней: антология / составитель С. Джимбинов. – М.: XXI век - согласие, 2000. – 608с.
9. Называть вещи своими именами: программные выступления крупнейших западноевропейских писателей XX века / сост., предисл., общ. ред. Л.Г. Андреева. – М.: Прогресс, 1986. – 640с.
10. Дадаизм в Цюрихе, Берлине, Ганновере и Кельне: тексты, иллюстрации, документы. – М.: Республика, 2002. – 559с.
11. Батичко Г.І. Роль творчих об'єднань в європейській культурі кін. ХІХ – поч. ХХ ст. / Г.І. Батичко // Матеріали V підсумкової (2002р.) науково – практичної конференції викладачів МГІ: зб. наук. пр. / за ред. К.В. Балабанова. - Маріуполь: МГІ, 2003. – С. 84 – 86.
12. Синягин Ю.В. Динамика процесса коллективообразования / Ю.В. Синягин // Вопросы психологии. – 1992. – № 1 – 2. – С. 111 – 117.

**O. V. Mendrin**

#### **IMPORTANCE OF MANIFESTO FOR CREATIVE UNION**

*The article covers studying of the European culture problems at the close of the XIX – beginning XX century. It assays to determine the place of artistic communities in the cultural process. It analyses of manifesto's importance for artistic communities' forming of the referred period.*

**Key words:** *manifesto, artistic community, avant-garde.*

УДК 355.134 (477)"16/17"

Ю.М. Нікольченко

#### **КОЗАЦТВО У КОНТЕКСТІ НАГОРОДНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.**

*У XVII-XVIII ст. відбулося становлення і розвиток нагородної системи українського козацтва зі своїми характерними рисами і особливостями. Вона знайшла своє відображення у нагородній політиці сучасної України.*

**Ключові слова:** *українське козацтво, нагородна система, історія, нагороди, документи, нагородна політика, Україна.*

Розбудова Української незалежної держави висуває і проблему формування власної концепції розвитку нагородної системи, що передбачає створення відповідної документальної бази. Гострота проблеми обумовлюється тим, що процеси реформування нагородної політики у країні не припинилися і досі. Свідченням цього є прийняття Верховною Радою низки законів та Указів Президента, що регулюють процеси у нагородній політиці України.

У зв'язку з цим, важливим є переосмислення історичного досвіду і надбань минулих поколінь, об'єктивна і справедлива оцінка розвитку національної нагородної системи у різні історичні епохи, в тому числі у добу Національно-визвольної війни 1648-1658 років і Гетьманщини, коли основною рушійною силою українського суспільства виступало козацтво.

У зв'язку з цим актуальним вважаємо переосмислення історичного досвіду і надбань козацтва у нагородній політиці сучасної України.

Метою статті є узагальнення історичного і документального матеріалу, що репрезентує процес формування, розвитку та визначення особливостей нагородної справи українського козацтва.

Стан вивчення питання у вітчизняній історіографії визначається повідомленнями про відзначення козаків за бойову звитягу у літописах Самовидця, Самійла Величка, Григорія Граб'янки, працях з історії українського козацтва М.І.Костомарова, М.С.Грушевського, Д.І.Яворницького, І.П. Крип'якевича, О.М.Апанович, Ю.А.Мицика, Т.В.Чухліба, О.І.Гуржія, В.С.Степанкова, В.А.Смолія, нарисах у двох томах «Історія українського козацтва».

Найвагомішою за останні роки спробою проаналізувати історичні витoki нагородної політики України, у тому числі козацької доби, є тритомна колективна праця «Нагороди України» [9]. Її автори ставили за мету показати весь складний, суперечливий, а подекуди трагічний шлях нагород України. Ця монографія відобразила рівень наукового розуміння та осмислення проблеми нагородної спадщини України.

Документальні джерела не дають конкретної відповіді на ряд важливих питань, пов'язаних з нагородною системою українського козацтва. До того ж, вони здебільшого однобічно висвітлюють факти, хоча у рядках нечислених документів XVII-XVIII ст., як правило, польського і російського походження знаходимо цінні визнання і повідомлення про відзначення козаків за бойові звитяги.

Серед великої кількості унікальних знахідок з козацької переправи, дослідженої доктором історичних наук І.К. Свешніковим у 1971-1994 роках. на полі Берестецької битви поблизу сіл Пляшева й Острів Радивилівського району Рівненської області, можна виділити групу загальновійськових речей козацько-селянської армії під проводом Богдана Хмельницького, які можна вважати нагородними символами [10].

До них слід віднести наверх прaporів типу коругов у вигляді залізних хрестів зі слідами позолоти, довжиною 29,5 см, з загостреними нижніми кінцями, що вбивались у дrevка. Знайдене наверх бунчука є невеликим залізним наконечником списа з роздвоєною знизу втулкою, орнаментованою поперечними реберцями. У нижній частині вістря списа – два округлі отвори з закріпленими у них дротяними кільцями для підвішування китиць [13,с.219]. На думку Д.І. Яворницького бунчук, як корогва і булава, був відзнакою гетьмана Війська Запорозького: «Бунчуком називалася проста, помальована начорно палиця завдовжки чотири з половиною аршина, на верхній кінець якої насаджували мідну кулю, а під кулю вставляли волосся з кінського хвоста з чотирма чи шістьма косами поверх волосся» [17,с.169-172].

Знайдений на переправі екземпляр відрізняється від описаного Д.І. Яворницьким наявністю списа з двома дротяними кільцями замість мідної кулі. Отже, залишається неясним: чи у війську запорозькому був лише один гетьманський бунчук, чи, може, окремі полки, що мали свої прapори, користувались також бунчуками іншого, не гетьманського типу; чи бунчуки середини XVII ст. не відрізнялись від описаного Д.І.Яворницьким бунчука XVIII ст. Можливо знайдений на переправі предмет був наверхам одного з полкових прaporів. Свешніков І.К. припускає, що описані хрести і наверх є частинами тих відзнак козацьких полків, що їх козаки, відходячи через болото з табору, намагались рятувати; вони впали у болото і, на відміну від більшості здобутих шляхтою під Берестечком козацьких прaporів, не потрапили до рук ворогів. Доля інших невідома – вони десь загубились по польських костьолах (у королівській Польщі існував звичай дарувати костьолам здобуті на війні прapори) [13,с.220].

Фалеристи вважають, що корогви поруч із нагородною зброєю були своєрідною почесною відзнакою у козацьких полках не тільки під час Визвольної війни українського народу 1648-1658 рр., а й пізніше, в останній третині XVII-XVIII

століттях [9,с.33-34].

Після підписання Березневих статей царський уряд запровадив у 1654 р. спеціальні нагороди для війська Богдана Хмельницького, у зв'язку з тим, що системи орденів та нагородних медалей у тогочасній Росії ще не існувало. Її уряд розповсюдив дію указів про визнання персональних заслуг запорозьких козаків «золотим». Про це йдеться у багатьох українських літописах, однак найбільш виразно розповідає про царське пожалування козаків «золотими» у Фастові наприкінці літа 1654 р. літопис Самійла Величка [2,с.148].

Виготовлення золотих для України ускладнилося у зв'язку з тільки-но встановленим новим титулом царя, і золотий для гетьмана викарбували, скориставшись штемпелем нового «рублевика», де у титулі згадувалася Мала Росія. Решту нагородних золотих карбували як і раніше. У червні-липні 1654 р. для нагородження полковника І.Золотаренка цареві під Смоленськ було надіслано 30 тисяч золотих в 1/4 червінця і 165 вартістю від трьох до одного червінця.

Золоті копійки особливо часто призначалися козацьким отаманам та осавулам. Відповідно до традиційних російських військових нагород схожий характер мало і «государево жалованье» козакам Богдана Хмельницького в 1654 р. Великі нагородні золоті мали вушко, у менших робилися отвори для прикріплення їх до одягу. За традицією, ратні люди, пишаючись своїми нагородами, носили їх на вбранні.

До 1654 р., тобто до випуску нагородних монет для війська Богдана Хмельницького, на золотих та інших монетах московського карбування ніколи не ставилася дата. Вперше рік 7162, тобто 1654 за юліанським календарем, було вибито арабськими цифрами на описаних нагородах, після чого в XVII ст. та пізніше золоті карбували без дат. Таким чином, золоті 1654 р. постають як особливий вид почесних нагород «до орденського» періоду, що карбувалися за спеціальним завданням царської влади для українських козаків.

Разом з тим, козацька держава мала власну оригінальну систему військових відзнак. Це – особиста зброя, як правило – шаблі. Були і колективні відзнаки. Називалися вони клейнодами або клейнотами і з'явилися у козацькому війську наприкінці XVI ст. і набули поширення у роки Визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького [8,с.96-97]. З багатьох джерел відомо, що у 1655 році для урочистого виїзду гетьман мав червону корогву з образом архангела Михаїла, бунчук з білого кінського хвоста і біле знамено з гаптуванням герба Богдана Хмельницького.

За часів Речі Посполитої клейноди, як атрибут влади і гідності, надавали козацькому війську польські королі, а пізніше – російські царі.

Козацькі клейноди не є нагородами у повному значенні цього слова, а виконували роль посадових знаків. Власної системи нагородних знаків, наприклад, орденів, хрестів, медалей у козацькому війську запроваджено не було. Це сталося, на наш погляд, тому, що традиція відзначати за особисті заслуги орденами і медалями у XVI-XVII століттях тільки починала зароджуватися в Європі. Вона не мала сталих принципів і не набула поширення.

На початку XVIII ст. українські козаки одержували нагороди від Російської держави. Саме у той період Петро I провадив ґрунтовну реорганізацію старовинної системи нагород – «золотих», створюючи нові види масових нагород: прості медалі для солдатів і коштовні золоті портретні медалі, прикрашені емаллю та дорогоцінним камінням, для офіцерства.

Дещо раніше, у 1698 р., Петро I заснував перший російський орден Святого Андрія Первозванного з девізом «За веру и верность», першим кавалером його став у 1699 році Федір Головін (від 1700 р. – адмірал). Другим кавалером ордену було обрано гетьмана Івана Мазепу В 1700 році у Москві Петро I особисто вручив йому знаки

ордена «за многие его в воинских трудах знатные и усердно-радетельные верные службы» [1,с.354].

У 60-70 роках XVIII століття запорожці, разом з іншими козаками, отримували нагородні медалі, як правило, іменні. Їх вручали лише козацькій старшині,

Першу «пожалувану» медаль для запорожців було видано у 1763 р. кошовому отаману Григорію Федоріву. Від неї зберігся тільки штемпель зворотного боку. То була велика кругла бронзова медаль діаметром до 10 см. На ній під імператорською короною пишався двоголовий орел зі скіпетром та державою у лапах, з андріївським ланцюгом і зображенням святого Георгія Побідоносця в щиті з написом: «Сия медаль пожалована войска Запорожскаго кашевому отаману в знакъ императорской ко всему запорожскому войску милости за ихъ верность и усердие 1763 года» [3,с.64-74].

За мужність і стійкість у російсько-турецькій війні 1767-1774 років Катерина II нагородила запорозьку козацьку старшину персональними іменними медалями. На слідуючий рік після завершення війни «імператорська милість» обернулася ліквідацією Запорозької Січі.

Необхідно відзначити, що в XVIII-XIX століттях у царській армії та всіх козацьких військах були широко розповсюджені складені у певну досить чітку систему групові військові відзнаки та нагородження. Це був набір відзнак військ і частин, які характеризували рівень бойових заслуг того чи іншого військового угруповання.

Сформований з нащадків славних запорожців, наприклад, Перший Кошового отамана Сидора Білого полк Кубанського козачого війська (заснований у 1788 р.) мав такі відзнаки: «Полковой штандарт – Георгиевский «За отличие, оказанное при разбитии Турецкой флотилии у Браилова 29 мая 1828 года и за отличие в Турецкую войну 1877 і 1878 годов», пожалованный 1879 г. Января 6; Шесть Георгиевских серебряных труб «За взятие Карса 6-го Ноября 1877 года...», пожалованный 1879 г. Января 6; Знаки отличия на головные уборы «За отличие при покорении Западного Кавказа в 1864 году и за штурм крепости Геок-Тепе 12-го Января 1881 года», пожалованные 1882 г. Июня 4; Бела тесьма на воротнике и обшлагах мундиров нижчих чинов, пожалованная 1908 г. Декабря 6.» [5].

У XVII-XVIII століттях у середовищі козацької старшини і українського панства стрімко поширювалися народні медалі – прикраси, що як особисті нагороди побутовували поруч з офіційними і користувалися високою повагою. Мова йде про дукати і дукачі, які виготовлялися у майстернях українських золотарів – ювелірів аж до остаточного занепаду цієї традиції у першій чверті XX ст. [16]

Унікальним явищем, що побічно зв'язане з нагородною системою, є геральдичні традиції українського козацтва. Початки руського герботворення, як і європейського, загалом, сягають XII-XIII століття. На XIV-XVI століття. припадає доба становлення та розквіту староукраїнської геральдики, де у значенні герба часто було вживано слово «клейнод» [11,с.289-306].

Доба козацького герботворення розпочалася від кінця XVI століття . (з появою першого запорозького герба) і тривала до кінця XVIII століття. (часу скасування рештків автономії козацьких державно-політичних організмів – Гетьманщини і Війська Запорозького Низового [15,с.15].

У геральдичних традиціях українського козацтва фахівці виділяють чотири напрями: державний, родовий, земельний, міський. Козацька геральдика, як за формою, так і за змістом, була явищем цілком своєрідним, унікальним феноменом, коли нація самостійно витворила геральдичну систему, відмінну від традицій герботворення інших країн Європи [4,с.177-214]. У козацьку добу, коли не існувало чітких соціальних меж, а окремі суспільні групи вели наполегливу боротьбу за власний привілейований статус, роль герба як суспільно-правового інституту була соціально-ідентифікуючою. У багатьох випадках герб виконував роль своєрідної нагороди за особистий, або

колективний внесок в утвердження козацького стану [12].

Живучість героїчних козацьких традицій в українському суспільстві зумовила появу в 1917-1920 роках численних місцевих козацьких організацій, міліцейських і збройних загонів. Вони мали допомагати державним органам Національно-демократичних урядів підтримувати порядок та у разі потреби поповнити армійські формування. За короткий час козацький рух охопив Волинь, Київщину, Катеринославщину, Поділля, Полтавщину й Чернігівщину. Втягнуті у вир визвольних змагань, українські козацькі формування воювали як на боці Центральної Ради, Гетьманського уряду П.Скоропадського, Директорії, ЗУНР, так і на боці більшовиків.

З тих представників вільного козацтва, які не прийняли більшовицьку ідеологію і опинились у 1920-1921 роках за межами України, у 1942 р. у Торонто утворилася ветеранська організація Українського вільного козацтва.

Нагородна традиція, пов'язана з героїчною історією українського козацтва, була несподівано і досить ефективно використана керівництвом СРСР

у досить складний час, пов'язаний з боротьбою радянського народу з німецько-фашистськими загарбниками та їх союзниками у 1941-1945 роках. Орден Богдана Хмельницького I, II і III ступеня було встановлено Указом Президії Верховної Ради СРСР від 10 жовтня 1943 р. для нагородження командирів і бійців Червоної Армії і флоту. На відміну від інших полководницьких орденів СРСР, орденом Богдана Хмельницького нагороджувались і учасники партизанського руху.

Цікава сама історія встановлення нагороди. Після розгрому військ окупантів влітку 1943 р. на Курській дузі Червона Армія готувалася до визволення України. Існує думка, що ідея встановлення ордена Богдана Хмельницького належить видатному діячеві української культури О.П. Довженку. Пропозицію щодо нового ордена підтримав М.С.Хрущов і керівництво СРСР.

Розробка ескізів ордена проводилась у Москві. Для остаточного вирішення відібрали проекти українських митців М.Г.Дерегуса, В.Г.Литвиненка та О.С.Пашенка. Проект Олександра Пашенка було визнано кращим.

Орден Богдана Хмельницького I ступеня виготовлявся із золота у вигляді п'ятикутної зірки, на яку накладена срібна п'ятикутна зірка. Кінці зірок мали вигляд сонячних променів, що розходяться. Посередині знака — круглий золотий медальйон з рельєфним зображенням погруддя Богдана Хмельницького з булавою, обрамлений срібним обідком з рельєфним орнаментом. Орден II ступеня такого ж вигляду і розміру, виготовлений зі срібла. Орден Богдана Хмельницького III ступеня — менший за розміром, виготовлений зі срібла. Кінці однієї зірки — у формі розбіжних променів, другої — поліровані. Обідок з рельєфним орнаментом відсутній. На ордені усіх ступенів напис українською мовою «Богдан Хмельницький».

Усього Орденом Богдана Хмельницького I ступеня здійснено 323 нагородження. Першим кавалером ордена вищого ступеня став 26 жовтня 1943 року командувач 12-ої армії 3-го Українського фронту генерал-майор О.І. Данилов за вміле керівництво військами під час визволення Запоріжжя [6,с.63-67].

Орден Богдана Хмельницького — останній з впроваджених під час Другої світової війни радянських «сухопутних» полководницьких орденів. Він єдиний радянський орден із тих, що видавалися після 1922 р., на якому надпис було зроблено українською мовою.

Першою нагородою української еміграції повоєнного часу став Хрест Українського Козацтва. Його заснували 20 жовтня 1947 року Голова Директорії А.Левицький та Військовий міністр генерал-полковник М.Омельянович-Павленко.

З ініціативою про встановлення цієї відзнаки вийшли у вересні 1945 року ветерани козацьких формувань, створених на терені України за часів Центральної Ради, Гетьманського уряду П. Скоропадського та Директорії. За своєю ідеєю Хрест

Українського Козацтва мав загальнодержавний характер. З 1966 року він надавався всім учасникам національно-визвольної боротьби – ветеранам військових українських формувань, що брали безпосередню участь у бойових діях «проти ворогів України», та особам, які виявили «визначну працю на користь української нації» у політичній, державній, громадській, науково-технічній, мистецькій і літературній галузях. Для військових відзнака встановлювалась з мечами, а для цивільних – без мечів.

Клопотання щодо нагородження Хрестом Українського Козацтва подавали українські організації за кордоном до місцевих нагородних рад у США і Канаді, які передавали свої пропозиції до Головної нагородної ради.

В основу знака покладено козацький хрест з широкими променями. У його центрі – круг, залитий червоною емаллю, з тризубом жовтого металу. У центрі круга на зворотному боці – аббревіатура «УК» (Українське Козацтво) з жовтого металу. У 1990 р. Генеральна управа Українського Вільного Козацтва у Канаді здійснила другий випуск знаків Хреста [14].

Серед визначних державних нагород незалежної України, що пов'язані з героїчною історією козацтва, є Орден Богдана Хмельницького. Він був заснований Указом Президента України 3 травня 1995 р. [7]. Його заснуванню передувала гостра дискусія у Верховній Раді 26 квітня 1995 р.

Орден має три ступеня. Автором знаків був художник О.В.Руденко. Знак Ордена Богдана Хмельницького I ступеня виготовляється зі срібла і має форму випуклої багатопроменевої зірки з накладеним на неї хрестом. Хрест покритий темно-червоною емаллю, з-під нього розходяться два схрещені мечі, вістря угору. Посередині знака, у колі, обрамленому вінком із дубового листа, – зображення геральдичної фігури «Абданк» – герба гетьмана Богдана Хмельницького. Промені зірки, пружки хреста, мечі, вінок – позолочені, елементи фігури «Абданк» – з жовтої і білої емалі. Всі зображення рельєфні.

Знак ордена Богдана Хмельницького II ступеня має промені зірки і мечі срібні. Знак Ордена III ступеня виготовляється із нейзильберу.

Через дев'ять років, 30 січня 2004 р. був прийнятий Указ Президента України, що затверджував нову редакцію Статуту Ордена Богдана Хмельницького. Орден встановлений для нагородження громадян України за особливі заслуги у захисті державного суверенітету, територіальної цілісності, у зміцненні обороноздатності та безпеки України.

На нашу думку у Статуті закладена не тільки шана сучасним і майбутнім нагородженим які стають «лицарями Богдана Хмельницького», а й всім героям національно-визвольних змагань, що протягом п'яти століть боролись за незалежність України.

Дослідження нагородної системи українського козацтва триває. Це є запорукою успішної побудови в Україні громадянського суспільства, в якому взаємодія різних історичних традицій відбуватиметься з урахуванням всього розмаїття національної історичної спадщини, незалежно від рівня її ідеологічної привабливості.

#### **Список використаної літератури**

1. Бантыш – Каменский Д.Н. История Малой России от водворения славян в сей стране до уничтожения гетьманства / Д.Н.Бантыш-Каменский. – К.: Час, 1993. – 656 с.: ил.
2. Величко С.В. Літопис. Т.1 / С.В.Величко. – К.: Дніпро, 1991. – 371 с.
3. Дуров В.А. Наградные именные медали для запорожских и черноморских казаков / В.А.Дуров. // Геральдика. Материалы исследования: сб. науч. тр. Гос. Эрмитаж. - Л., 1983. – С. 65 – 84
4. Історія українського козацтва: У 2 т. / редкол.: В.А. Смолій (відп.ред.). – К.: Вид. дім «Києво – Могилянська академія», 2007. – 724 с.
5. Казачьи войска: Краткая хроника гвардейских казачьих войск и иррегулярных частей

- / под ред. В.К. Шенко; сост. В.Х. Казин. – репринт.изд.СПб, 1912. – М.: АО «Дор-Валь», 1992. – 462 с.
6. Колесников Г.А. Ордена и медали СССР / Г.А. Колесников, А.М. Рожков. – М.: Воениздат, 1974. – 269 с.
  7. Малий словник історії України / В. Смолій, С. Кульчицький // Малий словник історії України. – К.: Либідь, 1997. – 464 с.
  8. Мицик Ю.А. Як козаки воювали: Історичні розповіді про запорізьких козаків / Ю.А. Мицик, С.М. Плохий, І.С. Стороженко. – 2-ге вид. – Дніпропетровськ: Січ; К.: МП «Пам'ятки України», 1991. – 302 с.: іл.
  9. Нагороди України: історія, факти, документи: у 3 т. / Д.В. Табачник, І.Д. Безгін – К.: Українознавство, 1996. – Т.1. – 288 с.
  10. Нікольченко Ю.М. Дослідження поля Берестецької битви археологічними методами / Ю.М.Нікольченко // Збірник наукових праць Харк. нац. пед. ун-т ім. Г.С.Сковороди. Серія «Історія та географія». – Харків: Майдан, 2010. – Вип. 38. – С. 188-192.
  11. Однороженко О.А. Князівські печатки Волині XV-XVII ст. / О.А. Однороженко. // Збірник Харківського історико-філологічного товариства. Нова серія. — Харків, 2004. – Том X. - С. 289 – 306
  12. Однороженко О.А. Українські державні, земельні та міські печатки козацької доби (кінець XVI – XVIII ст.) / О.А. Однороженко. – Харків, 2003. – 220 с.
  13. Свешніков І.К. Битва під Берестечком / І.К. Свешніков. – Львів: Слово, 1992 – 304 с.
  14. Семотюк Я.. Українські військові відзнаки. Ордени, хрести, медалі та нашивки / Я. Семотюк. – Торонто: НТШ, 1991. – 50 с.
  15. Соболева Н.А. Российская городская и областная геральдика XVIII-XIX веков / Н.А. Соболева. – М.: Наука, 1981. – 262 с.
  16. Спаський І.Г. Дукати і дукачі України / І.Г. Спаський. – К.: Наукова думка, 1970. – 168 с.: іл.
  17. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків: у 3-х т. / Д.І. Яворницький. – Львів: Світ. Т.1., 1990. – 319 с.: іл.

**Y. M. Nikolchenko**

#### **COSSACKS IN THE CONTEXT OF AWARD POLICY UKRAINE**

*XVII-XVIII cent. held the establishment and development of premium of the Ukrainian Cossacks with their characteristics and peculiarities. She found their reflection in a premium politics of modern Ukraine.*

**Key words:** *Ukrainian Cossacks, premium system, history, awards, references, premium policy, Ukraine.*

УДК 172:331.108

**С. Є. Орехова**

#### **КОРПОРАТИВНА КУЛЬТУРА ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ КОМПАНІЇ**

*У статті розглядаються проблеми створення цінностей організаційної культури компанії для успішного управління нею, а також питання, які пов'язані з постійним вивченням мотивів поведінки персоналу.*

**Ключові слова:** *бренд, корпоративна культура і політика, мотивація, HR-технології, управління персоналом.*